

Báo chí thực hiện chức năng giám sát và phản biện xã hội - vấn đề và giải pháp

PGS, TS PHẠM HUY KỶ

Học viện Báo chí và Tuyên truyền; Email: phamhuyky58@gmail.com.

Nhận ngày 25 tháng 5 năm 2022; chấp nhận đăng tháng 6 năm 2022.

Tóm tắt: Báo chí là loại hình phương tiện truyền thông đại chúng vô cùng quan trọng trong đời sống xã hội. Vai trò, tầm quan trọng của báo chí không chỉ là phản ánh đời sống xã hội qua việc thông tin nhanh nhất, chân thực nhất những vấn đề mang tính thời sự trong nước và quốc tế, là việc định hướng thông tin và dư luận xã hội mà còn có vai trò giám sát và phản biện xã hội. Trong bối cảnh đất nước ta đang đổi mới và hội nhập quốc tế mạnh mẽ để phát triển thì vai trò của báo chí trong việc thông tin, định hướng thông tin và giám sát, phản biện xã hội càng quan trọng hơn bao giờ hết. Bài viết góp phần làm sáng tỏ hơn một số vấn đề lý luận và thực tiễn của báo chí trong việc thực hiện chức năng giám sát và phản biện xã hội như là một phương tiện, phương thức phát huy dân chủ XHCN và bảo đảm quyền làm chủ của nhân dân trong bối cảnh mới.

Từ khóa: báo chí; chức năng; giám sát; phản biện xã hội; vấn đề; giải pháp.

Abstract: Press is a crucial means of mass communication in social life. It not only reflects reality by delivering the most up-to-date and accurate information on current domestic and international issues, orienting information and public opinion, but also plays a function of social supervision and criticism. In the context of national reform and strong international integration, the press's role in providing information, orientation, social supervision and criticism becomes more important than ever. This article clarifies some theoretical and practical issues of the press in performing the function of social supervision and criticism as a means to promote socialist democracy and ensure people's roles as society owners in the new situation.

Keywords: press; function; social supervision and criticism; issues; solutions.

1. Chức năng giám sát và phản biện xã hội (PBXH) của báo chí

Giám sát xã hội, PBXH là chức năng cơ bản của hoạt động báo chí, nó trở nên đặc biệt quan trọng trong bối cảnh đất nước đang đổi mới và không ngừng mở rộng dân chủ trong quá trình hoạch định và thực thi đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước.

Giám sát là theo dõi, kiểm tra xem có thực hiện đúng những điều quy định không⁽¹⁾. Theo đó có thể hiểu giám sát xã hội của báo chí là việc theo dõi, kiểm tra quá trình thực hiện chủ trương, chính sách, pháp luật của Đảng và Nhà nước, kịp thời phát hiện những nơi, những việc làm đúng, làm hay để biểu dương, khích lệ và tổng kết thực tiễn; đồng thời cũng sớm phát hiện những “khuyết điểm” của các chính sách - thể chế, qua đó nâng cao chất lượng quản trị của bộ máy nhà nước. Vai trò và sức mạnh giám sát xã hội của báo chí trước hết là phát hiện những việc làm tốt và những sai phạm của tổ chức, cá nhân qua đó khơi nguồn và định hướng dư luận xã hội theo hướng ủng hộ hay phản bác, tạo áp lực dư luận xã hội và yêu cầu các cơ quan thẩm quyền giải quyết, giải

thích trước công luận, trước nhân dân. Xã hội càng phát triển thì dân chủ càng mở rộng, quyền lực của nhân dân càng được tăng cường, đặc biệt là quyền giám sát các cơ quan công quyền, các công chức, viên chức cơ quan hành chính nhà nước nhằm hạn chế, kiểm soát việc lạm dụng quyền lực. Bởi khi quyền lực chính trị, quyền lực nhà nước không được kiểm soát chặt chẽ sẽ dẫn đến lạm dụng; lạm dụng quyền lực dẫn đến tha hóa quyền lực.

Phản biện, theo chiết tự, có nghĩa là “biện luận ngược”. Theo đó, có thể hiểu phản biện là dùng chứng cứ, lập luận để bác bỏ chứng cứ, lập luận đã được đưa ra trước đó. Nếu như “phản biện” mới chỉ nói rõ tính chất hành vi phản biện, thì khái niệm “phản biện xã hội” nêu rõ chủ thể phản biện, đối tượng, nội dung, mục đích, phương thức phản biện. Tức là tính chất và phạm vi vấn đề phản biện, đối tượng tham gia phản biện, phương thức phản biện,... được mở ra bởi tính công khai xã hội. Như vậy, về bản chất, PBXH là sự tương tác, giao thoa về quan điểm, tư tưởng, nhận thức giữa các lực lượng (chính trị, kinh tế, xã hội) trong một cộng đồng⁽²⁾. Cũng có thể hiểu, “PBXH là sự phản ánh những dư luận xã hội, ý

kiến, kiến nghị của cộng đồng xã hội về một sự kiện có liên quan đến lợi ích chung của cộng đồng trên cơ sở tổng hợp phân tích, luận chứng khoa học có cơ sở thực tiễn, vạch ra những cái đúng cái sai nhằm đáp ứng yêu cầu cuộc sống đặt ra”⁽³⁾.

Trong xã hội, PBXH là chìa khóa để phát huy quyền làm chủ của người dân, nâng cao ý thức, trách nhiệm của nhân dân tham gia vào các quá trình quản lý nhà nước, quản lý xã hội. Ở nước ta, trong tiến trình đổi mới, Đảng và Nhà nước ta luôn coi trọng việc phát huy dân chủ XHCN, lắng nghe và tôn trọng ý kiến phản biện của nhân dân đối với đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước nhằm nâng cao hiệu quả lãnh đạo và quản lý. Vì vậy, báo chí vừa giữ vai trò là một trong những chủ thể PBXH quan trọng vừa là kênh phương tiện hiệu quả, để qua đó nhân dân thực hiện quyền giám sát và PBXH của mình. Khi nói PBXH của báo chí với tư cách một chủ thể, có nghĩa là nói đến quan điểm, chính kiến của các tòa soạn báo và phóng viên báo chí thông qua tác phẩm báo chí của mình mà thực hiện PBXH trước một vấn đề kinh tế, chính trị, xã hội, luật pháp nào đó đang diễn ra trong đời sống xã hội ở nước ta. Như vậy, chủ thể của sự phản biện ở đây thuộc về các cơ quan báo chí và nhà báo, với tính cách là một bộ phận của hệ thống các cơ quan ngôn luận, tuyên truyền của Đảng, Nhà nước và nhân dân ta. Theo đó, báo chí không lấy việc phản ánh là chủ yếu mà với tư cách một chủ thể, tổ chức chính trị - xã hội lên tiếng phản biện và chịu trách nhiệm về quan điểm, chính kiến của mình. Trong trường hợp này, chính kiến của cơ quan báo chí và nhà báo đóng vai trò chủ yếu. Còn khi nói báo chí PBXH với tư cách một phương tiện, thì có nghĩa là, báo chí trở thành kênh thông tin chính thống để kết nối giữa Đảng, chính quyền, các tổ chức đoàn thể với nhân dân, là kênh chuyên tải ý kiến, kiến nghị của nhân dân đến với Đảng, chính quyền, đoàn thể về các chủ trương, chính sách liên quan đến lợi ích của nhân dân, của đất nước.

Từ quan niệm về giám sát và PBXH, có thể thấy báo chí cách mạng Việt Nam luôn phải đồng thời thực hiện hai nhiệm vụ, giám sát và PBXH. Sự giám sát và PBXH của báo chí thực chất là giám sát và phản biện của nhân dân, từ nhân dân, bằng trí tuệ và cảm xúc của nhân dân. Quá trình giám sát, phản biện này góp phần ngăn chặn những tác động tiêu cực và bảo đảm cho mọi chủ trương, đường lối, chính sách được hoạch định và thực thi một cách đúng đắn, khoa học vì mục tiêu phát triển bền vững đất nước. Mục đích thực hiện giám sát, PBXH của báo chí là nhằm đảm bảo cho quá trình hoạch định và thực thi các chủ trương, đường lối, chính sách, pháp luật đúng

đắn, phù hợp với thực tiễn, góp phần vào giữ vững ổn định chính trị và phát triển đất nước, mở rộng dân chủ, nâng cao năng lực lãnh đạo của Đảng, quản lý của Nhà nước đối với xã hội. Thực tế cho thấy những nhà lãnh đạo, quản lý là những người soạn thảo các chính sách, quyết sách, bên cạnh những vấn đề đúng đắn, tích cực, phù hợp với đời sống thực tiễn của đất nước, sẽ không tránh khỏi những thiếu sót, sai lầm, đôi khi là cả sự áp đặt chủ quan, duy ý chí hay cả những vấn đề vụ lợi cá nhân cho các nhóm lợi ích. Cho nên muốn cho chính sách, luật pháp có được tính khách quan khoa học, đúng đắn vì lợi ích chung của nhân dân, đất nước cần phải có sự giám sát và phản biện của báo chí, với tính cách là cơ quan có sự độc lập tương đối với các quyết sách và thực thi các quyết sách của Nhà nước.

Như vậy, có thể thấy rằng, báo chí giám sát và PBXH, cần xem xét trên hai vấn đề chính. *Thứ nhất*, quá trình thực hiện chức năng thông tin và giám sát quá trình vận động thực tiễn, báo chí kịp thời phát hiện những nhân tố tích cực, hợp lý cũng như những vấn đề bất cập trong quá trình xây dựng, thực hiện chính sách, chủ trương và pháp luật; từ đó thực hiện chức năng PBXH của mình. *Thứ hai*, thực hiện tự do ngôn luận trên báo chí theo luật định, báo chí đăng tải những ý kiến, nguyện vọng của công chúng về những vấn đề bức xúc, liên quan mật thiết đến lợi ích của họ; từ đó, kết nối xã hội, thực hiện chức năng PBXH của mình về các vấn đề đang xảy ra. Tiếp cận trên cả hai vấn đề này, báo chí thể hiện cấp độ sâu sắc nhất trong bản chất của mình là phương tiện và phương thức can thiệp xã hội.

2. Một số vấn đề đặt ra đối với báo chí khi thực hiện chức năng giám sát và PBXH

Thứ nhất, nhận thức về vai trò của báo chí thực hiện chức năng giám sát và PBXH chưa thật đầy đủ, thống nhất từ chính đội ngũ những người làm báo, các chủ thể lãnh đạo, quản lý và người dân. Thực chất của vấn đề báo chí giám sát và PBXH là quá trình thực thi dân chủ, phát huy sức mạnh mềm của nhân dân vào sự nghiệp xây dựng, phát triển đất nước trong thể chế nhà nước theo định hướng xã hội chủ nghĩa. Đồng thời, đó là quá trình thực hiện quyền tự do báo chí và tự do ngôn luận trên báo chí của công dân do pháp luật quy định. Song, thực tế cho thấy, một số cán bộ lãnh đạo, quản lý trong hệ thống chính trị có tâm lý ngại cung cấp thông tin cho báo chí, hoặc có cung cấp thì không đầy đủ, thiếu khách quan chỉ vì “sợ báo chí”, muốn né tránh báo chí mà không biết rằng, báo chí sẽ là kênh thông tin phản hồi rất hiệu quả những tâm tư, nguyện vọng của cán bộ, đảng viên và nhân dân dân - đối tượng của hoạt động lãnh đạo, quản

lý. Nhiều người dân không xem báo chí là phương tiện, phương thức chuyên tải thuận lợi và hiệu quả các ý kiến, kiến nghị của mình đối với Đảng, Nhà nước và các cơ quan công quyền, cho nên không biết dựa vào báo chí, tranh thủ báo chí. Và đặc biệt, ngay cả một số nhà báo và cơ quan báo chí cũng có những biểu hiện chưa hiểu đúng, làm đúng với bản chất của báo chí khi thực hiện chức năng giám sát và PBXH; thể hiện ở sự thiên lệch, phiến diện trong cung cấp thông tin, chỉ coi trọng cung cấp thông tin các vụ việc sai trái, tiêu cực mà xem nhẹ việc thông tin về các vụ việc có ảnh hưởng tích cực theo nghĩa “lấy cái đẹp dẹp cái xấu”, thậm chí vi phạm đạo đức nghề nghiệp khi tác nghiệp, đưa tin. Nguyên nhân của hiện tượng nêu trên chính là do còn những bất cập trong nhận thức về vai trò, tầm quan trọng của báo chí khi thực hiện chức năng giám sát và PBXH.

Thứ hai, ý thức trách nhiệm và đạo đức nghề của nhà báo trong quá trình thực hiện chức năng giám sát và PBXH của báo chí chưa được phát huy hiệu quả để góp phần tăng cường dân chủ hóa trong đời sống chính trị và hoàn thiện đường lối, chính sách, pháp luật của Đảng và Nhà nước. Trách nhiệm giám sát và PBXH của nhà báo là đảm bảo tính khách quan, nhanh chóng và kịp thời nhất, huy động nguồn lực trí tuệ, cảm xúc của nhân dân rộng rãi nhất và tác động rộng khắp tới nhiều nhóm đối tượng, đảm bảo thường xuyên và liên tục, với các phương thức phong phú và đa dạng, nhiều chiều và sinh động. Trong xã hội đương đại, trong môi trường truyền thông số và toàn cầu hóa, có thể nói không có phương tiện và phương thức nào bảo đảm được các tính chất hữu ích như vậy. Do đó, quan điểm, thái độ và văn hóa chính trị đối với việc giám sát và PBXH của nhà báo là một trong những chuẩn mực đánh giá mức độ dân chủ hóa của thể chế chính trị; đồng thời qua đó gợi mở những vấn đề cần hoàn thiện của đường lối, chính sách, pháp luật của Đảng và Nhà nước. Giám sát, PBXH qua báo chí là thể hiện tính công khai, minh bạch, qua đó góp phần nâng cao dân trí và tuyên truyền chủ trương, chính sách, pháp luật của Đảng và Nhà nước. Đó cũng là quá trình góp phần làm lành mạnh hóa các quan hệ xã hội, chống tiêu cực, tham nhũng, làm trong sạch bộ máy Đảng, Nhà nước. Do đó, khi thực hiện chức năng này đòi hỏi nhà báo phải có đạo đức nghề nghiệp hết sức chuẩn mực. Đạo đức nghề nghiệp của nhà báo là những quy tắc, chuẩn mực quy định thái độ và hành vi ứng xử của họ trong các mối quan hệ nghề nghiệp. Nếu không có đạo đức nghề nghiệp, nhà báo dễ lợi dụng nghề nghiệp để mưu cầu lợi ích cá nhân, làm phương hại đến lợi ích của cộng đồng, của xã hội. Thực tế cho thấy, không phải là không có những nhà báo

lợi dụng chức năng giám sát, PBXH của báo chí để đưa các tin bài hoặc đe dọa đưa tin bài với động cơ vì lợi ích cá nhân hoặc lợi ích nhóm dẫn đến sa vòng lao lý.

Thứ ba, báo chí cung cấp thông tin thiếu khách quan, không trung thực, thiếu kiểm chứng... làm ảnh hưởng đến uy tín, danh dự của cá nhân và tổ chức. Chúng ta đang sống trong thời đại bùng nổ thông tin bởi sự phát triển của Internet và mạng xã hội trong xu thế toàn cầu hóa, đất nước lại đang phát triển nền kinh tế thị trường theo định hướng xã hội chủ nghĩa. Do đó, sự hiện hữu của những thông tin thật và giả, tích cực và tiêu cực; sự cạnh tranh thông tin giữa các cơ quan báo chí là không thể tránh khỏi. Trong bối cảnh như vậy, một số nhà báo và cơ quan báo chí rất dễ lợi dụng vai trò của báo chí trong thực hiện chức năng giám sát và PBXH để hưởng lợi. Vì mục đích trục lợi người ta có thể bỏ qua các quy trình, quy phạm trong tác nghiệp tìm kiếm thông tin, trong thẩm định, đánh giá nguồn tin... miễn sao có được thông tin nhanh nhất, sốt dẻo nhất, thậm chí giật gân nhất để cung cấp cho công chúng, lôi cuốn công chúng. Và cũng chính vì vậy, trên các loại hình báo chí, đã và đang tồn tại không ít những thông tin thiếu kiểm chứng, không chính xác... bởi được khai thác trên các trang mạng xã hội mà thiếu kiểm tra tính xác thực của nguồn tin. Từ đó làm hoang mang tư tưởng của người tiếp nhận thông tin, tạo dư luận tiêu cực về các vấn đề, sự kiện, làm ảnh hưởng đến uy tín, danh dự của cá nhân và tổ chức có liên quan.

Thứ tư, thực hiện chức năng cung cấp thông tin, trong một số trường hợp báo chí có thể cung cấp những thông tin gây bất lợi cho nhiệm vụ bảo vệ nền tảng tư tưởng của Đảng, đấu tranh phản bác các quan điểm sai trái, thù địch. Để thực hiện chức năng giám sát và PBXH, báo chí phải cung cấp thông tin khách quan, đầy đủ về các chủ trương, đường lối, chính sách, pháp luật của Đảng, Nhà nước và những vụ việc liên quan đến các lĩnh vực đó, trong đó có các vụ án lớn được phanh phui. Chẳng hạn vừa qua, báo chí đã kịp thời cung cấp thông tin của các vụ án: “Vi phạm quy định về đấu thầu gây hậu quả nghiêm trọng; đưa hối lộ; nhận hối lộ; lợi dụng chức vụ, quyền hạn trong khi thi hành công vụ” xảy ra tại Công ty Việt Á và một số cơ quan, địa phương; vụ án “Nhận hối lộ” để xét duyệt cấp phép cho các công ty thực hiện chuyển bay đưa công dân Việt Nam từ nước ngoài về nước nhằm trục lợi cá nhân xảy ra tại Cục Lãnh sự, Bộ Ngoại giao... Dù còn đang trong quá trình điều tra, nhưng những con số thu lời bất chính từ hai vụ án này được Bộ Công an bước đầu cung cấp lên đến hàng nghìn tỷ đồng, theo đó là hàng loạt cán bộ bị khởi tố điều tra, bao gồm cả những cán bộ cao cấp do Trung ương quản

lý, đã cho thấy tính nghiêm trọng của vấn đề. Đặc biệt là các vụ án này đều có liên quan đến công tác phòng, chống đại dịch Covid - 19 để bảo vệ tính mạng và sức khỏe của người dân mà toàn đảng và hệ thống chính trị, cùng toàn thể nhân dân phải gồng mình để vượt qua. Việc thông tin công khai về các vụ án của báo chí vừa là để thực hiện sự minh bạch về thông tin, vừa là để định hướng kịp thời dư luận xã hội, tạo dựng niềm tin của cán bộ, đảng viên và nhân dân vào quyết tâm chính trị của Đảng trong đấu tranh phòng chống tham nhũng, tiêu cực, vừa là để cho mọi người thấy rõ sự nghiêm minh của pháp luật, qua đó mà răn đe, cảnh tỉnh đối với những cán bộ, đảng viên đang nắm giữ các chức vụ, quyền hạn trong các cơ quan công quyền. Tuy nhiên, cũng chính từ những thông tin về các vụ án này lại tạo ra cơ hội cho các thế lực thù địch, những kẻ bất mãn, trở cờ lợi dụng để xuyên tạc, công kích, kích động dư luận nhằm hạ thấp uy tín của Đảng và hệ thống chính trị, làm khủng hoảng niềm tin của nhân dân đối với bộ máy chính quyền và đội ngũ cán bộ lãnh đạo, quản lý các cấp. Như vậy, việc thực hiện chức năng giám sát và PBXH của báo chí không đơn giản chỉ là cung cấp đầy đủ thông tin mà quan trọng hơn cả là phải dẫn dắt, định hướng thông tin như thế nào để hướng dẫn dư luận xã hội đúng đắn.

Thứ năm, cơ sở chính trị, pháp lý - chỗ dựa cho báo chí thực hiện hiệu quả chức năng giám sát và PBXH thiếu đồng bộ hoặc chưa hoàn thiện. Báo chí muốn phát huy được vai trò quan trọng của nó trong việc giám sát và PBXH, đòi hỏi phải có cơ sở chính trị, cơ sở pháp lý rõ ràng, đầy đủ làm chỗ dựa vững chắc cho nhà báo và cơ quan báo chí tác nghiệp. Về cơ sở chính trị, Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X của Đảng chỉ rõ: “Mọi đường lối, chính sách của Đảng và pháp luật của Nhà nước đều vì lợi ích của nhân dân, có sự tham gia ý kiến của nhân dân”, “Phát huy vai trò và tạo điều kiện thuận lợi để Mặt trận và các đoàn thể nhân dân tham gia xây dựng đường lối, chủ trương, chính sách, pháp luật của Đảng và Nhà nước, thực hiện vai trò giám sát và PBXH”, “Nhà nước ban hành cơ chế để Mặt trận và các đoàn thể thực hiện tốt vai trò giám sát và PBXH”, “Xây dựng quy chế giám sát và PBXH của Mặt trận Tổ quốc, các tổ chức chính trị - xã hội và nhân dân đối với việc hoạch định đường lối, chủ trương, chính sách, quyết định lớn của Đảng và việc tổ chức thực hiện, kể cả đối với công tác tổ chức và cán bộ”⁽⁴⁾. Như vậy, về cơ sở chính trị đã rõ, nhưng cơ sở pháp lý, tức là những quy định về pháp luật cụ thể trong các bộ luật và văn bản dưới luật về báo chí, về thông tin, về mạng xã hội,... vẫn chưa đầy đủ, kịp thời, chặt chẽ nên vẫn chưa tạo được môi trường pháp lý

thuận lợi cho hoạt động của nhà báo và cơ quan báo chí khi thực hiện chức năng giám sát và PBXH.

3. Giải pháp phát huy vai trò của báo chí thực hiện chức năng giám sát và PBXH trong tình hình mới

Báo cáo Chính trị của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XII tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng, đã nhận định “Tình hình thế giới và trong nước có cả thuận lợi, thời cơ và khó khăn, thách thức đan xen, đặt ra nhiều vấn đề mới, yêu cầu mới nặng nề, phức tạp hơn... đòi hỏi toàn Đảng phải tiếp tục đổi mới mạnh mẽ tư duy, có quyết tâm chính trị cao... để đưa đất nước vững bước tiến lên, phát triển nhanh và bền vững”. Trước tình hình đó, Đại hội đã xác định, cần phải “Phát huy sức mạnh đại đoàn kết toàn dân tộc, dân chủ xã hội chủ nghĩa và quyền làm chủ của nhân dân”, bằng cách “Phát huy dân chủ xã hội chủ nghĩa, bảo đảm quyền làm chủ của nhân dân”, và thực hiện tốt, có hiệu quả phương châm “Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng”⁽⁵⁾. Trước yêu cầu trên, với tư cách là chủ thể đại diện cho tiếng nói của nhân dân, đồng thời là phương tiện, phương thức để người dân thực hiện quyền làm chủ, hơn bao giờ hết cần có các giải pháp để báo chí phát huy vai trò giám sát và PBXH trong tình hình mới.

Một là, nâng cao nhận thức của các chủ thể lãnh đạo, quản lý, cơ quan báo chí và nhà báo về tầm quan trọng của việc phát huy vai trò của báo chí thực hiện chức năng giám sát và PBXH, nhằm phát huy dân chủ, đảm bảo quyền làm chủ của nhân dân trong quá trình xây dựng, bảo vệ và phát triển đất nước. Các chủ thể lãnh đạo, quản lý ở đây là các cấp ủy đảng, chính quyền, đoàn thể trong hệ thống chính trị. Nếu các chủ thể này không nhận thức đúng về tầm quan trọng trong việc khơi dậy và phát huy dân chủ, bảo đảm quyền làm chủ của nhân dân thông qua vai trò giám sát và PBXH thì rất khó để có sự ủng hộ, tạo điều kiện cho các cơ quan báo chí, các nhà báo thực hiện chức năng, nhiệm vụ có hiệu quả. Mặt khác, các cơ quan báo chí và nhà báo nếu không nhận thức đúng về vai trò, tầm quan trọng của việc giám sát, PBXH thì dễ xã rời mục đích, tôn chỉ của tờ báo, dẫn đến e ngại, né tránh nhiệm vụ giám sát và PBXH.

Hai là, coi trọng công tác tuyên truyền, giáo dục nâng cao ý thức trách nhiệm và đạo đức nghề nghiệp của đội ngũ nhà báo - lực lượng xung kích trực tiếp tác nghiệp thực hiện nhiệm vụ giám sát và PBXH. Chủ tịch Hồ Chí Minh coi người hoạt động báo chí là một chiến sĩ cách mạng. Từ tôn chỉ, mục đích hoạt động của nền báo chí cách mạng Việt Nam, từ vị trí và vai trò của nhà báo và hoạt động báo chí, Người yêu cầu những người làm báo phải thường xuyên tu dưỡng đạo đức cách mạng, trau dồi

tư tưởng, học tập chính trị để nắm vững chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước, đi sâu vào thực tế, đi sâu vào quần chúng lao động, phải luôn nâng cao trình độ văn hoá, rèn giũa nghiệp vụ, mài sắc ngòi bút của mình; nhất là phải trau dồi lập trường chính trị vững chắc: “Chính vì thế cho nên, tất cả những người làm báo (người viết, người in, người sửa bài, người phát hành, v.v..) phải có lập trường chính trị vững chắc. Chính trị phải làm chủ. Đường lối chính trị đúng thì những việc khác mới đúng được. Cho nên các báo chí của ta đều phải có đường lối chính trị đúng”⁽⁶⁾. Chủ tịch Hồ Chí Minh nhiều lần nhắc nhở những người làm báo, khi viết phải trả lời rõ: “Thế thì viết cái gì? Trong vấn đề này cũng phải có lập trường vững vàng; ta, bạn, thù thì viết mới đúng”⁽⁷⁾. Vì vậy, cách viết bài báo phải đơn giản, dễ hiểu, ngôn ngữ phải trong sáng; viết “phục vụ nhân dân” thì nhất định phải chọn cái gì có lợi cho dân và phục vụ cách mạng. Có thể hiểu rằng, để nhà báo và cơ quan báo chí thực hiện tốt nhiệm vụ của mình, họ cần phải được trui rèn cả về lập trường chính trị, ý thức trách nhiệm và đạo đức nghề nghiệp.

Thứ ba, thực hiện nghiêm ngặt quy trình kiểm chứng, thẩm định nguồn thông tin, không để tình trạng thông tin thiếu khách quan, sai lệch bản chất, không rõ nguồn gốc, vi phạm các chuẩn mực văn hóa, đạo đức được đăng tải. Trong môi trường phát triển của truyền thông xã hội, nhất là mạng xã hội thì hiện tượng một số phóng viên báo chí tìm cách khai thác thông tin trên mạng là khó tránh khỏi. Tuy nhiên, việc khai thác phải tuân thủ quy trình chặt chẽ, phải kiểm chứng nguồn tin; đối với cơ quan báo chí phải thẩm định kỹ lưỡng trước khi cho phép đăng tải để tránh những sai sót dẫn đến những hệ lụy đáng tiếc. Khi cung cấp thông tin về các vụ việc nhạy cảm có ảnh hưởng lớn đến dư luận xã hội cần cần nhắc đến khả năng các thế lực thù địch lợi dụng để xuyên tạc, chống phá. Do đó, với những vụ việc nhạy cảm cần được phân tích, lập luận chặt chẽ bằng những lý lẽ có cơ sở chính trị, pháp lý rõ ràng để tránh gây hoang mang dư luận hoặc kẻ xấu lợi dụng xuyên tạc.

Thứ tư, hoàn thiện cơ sở chính trị, pháp lý và đạo đức nhằm xây dựng nền báo chí Việt Nam cách mạng và chuyên nghiệp làm cơ sở cho báo chí thực hiện chức năng giám sát và PBXH. Báo chí cách mạng là nền báo chí vì dân và vì sự phát triển bền vững đất nước trong cơ chế kinh tế thị trường, là nền báo chí luôn luôn đứng về phía tiên bộ và phát triển xã hội; báo chí chuyên nghiệp là nền báo chí tuân thủ nguyên tắc hành nghề trên các phương diện pháp lý và đạo đức, làm tốt chức năng giám sát, PBXH. Đó là nền báo chí có đội ngũ nhà báo chuyên nghiệp, biết khai thác và lựa chọn thông tin cho công

chúng và vì sự nghiệp chung, vì hệ giá trị nhân văn, biết phân biệt chính sách và chú trọng xây dựng xã hội lành mạnh,...; đồng thời, tạo cơ chế chính sách để hiện đại hóa kỹ thuật và công nghệ truyền thông. Báo chí Việt Nam là cơ quan ngôn luận của các tổ chức trong hệ thống chính trị, cho nên cần thể chế hóa bằng pháp luật về chức năng giám sát, PBXH của báo chí, cũng như cơ quan có thẩm quyền thường xuyên tổ chức, nêu vấn đề để báo chí PBXH tập trung và có hiệu quả. Xây dựng và hoàn thiện các văn bản quy phạm pháp luật, hình thành hành lang pháp lý để nhanh chóng mở rộng quá trình dân chủ hóa đời sống xã hội, trong đó chú trọng quyền được thông tin, quyền được tiếp cận nguồn tin của báo chí; tích cực hóa việc sử dụng báo chí như phương tiện và phương thức kết nối các nguồn lực xã hội tham gia góp ý phản biện chính sách. Luật Báo chí được sửa đổi là cơ hội giải quyết các vấn đề đặt ra trong quá trình phát huy tự do báo chí và tự do ngôn luận trên báo chí vì sự nghiệp đổi mới đất nước.

Thứ năm, chú trọng công tác đào tạo, bồi dưỡng, trau dồi toàn diện cả về bản lĩnh chính trị, phẩm chất đạo đức, năng lực chuyên môn, nghiệp vụ, đặc biệt là đạo đức nghề nghiệp và trách nhiệm xã hội cho đội ngũ phóng viên báo chí, cán bộ lãnh đạo, quản lý các cơ quan báo chí để tạo sự thống nhất và hợp lực trong thực hiện chức năng giám sát và PBXH. Một nhà báo yếu về năng lực chuyên môn, nghiệp vụ, thiếu bản lĩnh chính trị và đạo đức nghề nghiệp thì rất khó để có nhận thức chính xác, khách quan bản chất các hiện tượng, sự việc, qua đó có thể đánh giá, phản biện một cách đúng đắn, hiệu quả, thậm chí còn dẫn đến những sai sót tai hại. Mặt khác cũng cần có sự giám sát, giáo dục của các cơ quan lãnh đạo, quản lý báo chí để kịp thời uốn nắn, xử lý nghiêm những sai sót, vi phạm của nhà báo, cơ quan báo chí về chuyên môn, về đạo đức nghề nghiệp để báo chí Việt Nam thực sự là một nền báo chí cách mạng và chuyên nghiệp thích ứng với bối cảnh toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế hiện nay./.

(1) *Từ điển tiếng Việt*, Nxb. Từ điển bách khoa, 2010, tr.506.

(2) Phan Xuân Sơn, Nguyễn Văn Dũng: “*Mấy vấn đề về báo chí PBXH*”, <http://tlyluanchinhtri.vn/home/index.php/dien-dan/item/1663-may-van-de-ve-bao-chi-phan-bien-xa-hoi.html>

(3) Tạp chí *Phát triển kinh tế*, (10), 2007, tr.28-31.

(4) Đảng Cộng sản Việt Nam (2006), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X*, Nxb. CTQG, tr.125, 305, 124, 135.

(5) Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, Nxb. CTQG Sự thật, tr.109, 165, 172, 173.

(6) Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, T.12, Nxb. CTQG Sự thật, tr.166.

(7) Hồ Chí Minh (2011), *Sđđ*, T.8, tr.205.